

ARBITRAŻ W CHINACH¹ – UWAGI WSTĘPNE

Wraz z rozwojem Inicjatywy Pasa i Szlaku następuje intensyfikacja wzajemnych relacji gospodarczych pomiędzy polskimi i chińskimi przedsiębiorcami, co może wiązać się z powstaniem sporów w przyszłości. Warto więc, aby obie strony zabezpieczyły swoje interesy w umowie o arbitraż. Celem niniejszego artykułu jest zatem przedstawienie obowiązujących w Chińskiej Republice Ludowej rozwiązań prawnych w zakresie arbitrażu, a także wykazanie, że pomimo akcesji Chin do konwencji nowojorskiej² oraz wzorowania się na tzw. ustawie modelowej UNCITRAL (*UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration*)³ nadal wykazuje on swoiste cechy. Tym samym mamy do czynienia z arbitrażem o chińskiej specyfice. W artykule odwołano się do uwarunkowań społeczno-kulturowych, dzięki którym Chiny stanowią podatny grunt do rozwoju pozasądowych metod rozwiązywania sporów. W dalszej części omówiono historyczny aspekt rozwoju arbitrażu od proklamowania Chińskiej Republiki Ludowej w 1949 r. aż do uchwalenia ustawy – Prawo arbitrażowe w 1994 r. Przedstawiono także specyfikę tego aktu prawodawczego oraz elementy niezbędne do zawarcia umowy o arbitraż według prawa chińskiego.

Uwarunkowania społeczno-kulturowe rozwoju pozasądowych metod rozwiązywania sporów w Chinach⁴

W starożytnych Chinach podstawową metodą pozasądowego rozwiązywania sporów była mediacja. Mogła się ona rozwinąć dzięki sprzyjającym warunkom – nie

ORCID: 0000-0001-9482-2651, DOI: 10.4467/23538724GS.20.016.12134

¹ Przedstawione w artykule rozważania odnoszą się do rozwiązań obowiązujących w Chinach kontynentalnych, z wyłączeniem Specjalnych Regionów Administracyjnych (Hongkongu i Makao) oraz Tajwanu.

² Zob. Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 10 czerwca 1958 r.

³ Zob. Ustawa modelowa UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym z 1985 r., nowelizowana w 2006 r.

⁴ Niniejsze opracowanie nie stanowi wyczerpującego opisu społeczno-kulturowych uwarunkowań leżących u podstaw rozwoju pozasądowych metod rozwiązywania sporów w Chinach,

tylko o charakterze filozoficznym, lecz również społecznym. Stało się tak za sprawą konfucjanizmu, który wykształcił się w tym regionie. Przedstawiciele tego nurtu opowiadali się bowiem za polubownym rozwiązaniem wszelkich dysput, unikając w ten sposób rozgłosu. Wiązało się to z ich przekonaniem, że sam spór jest czymś złym i prowadzi do zaburzenia harmonii w społeczeństwie (和为贵, *héwéi guì*)⁵. Harmonia społeczna w starożytnych Chinach była postrzegana jako najwyższe dobro. Jeśli zaś wystąpiły jakiegokolwiek spory prawne, poszukiwano uczciwych oraz harmonijnych rozwiązań. Służyły temu rozmowy i rokowania pomiędzy stronami⁶. Nadrzędnym celem było zatem kształtowanie prawidłowych relacji społecznych, które przedkładano nad postępowania sądowe. Dlatego wszelkie spory cywilne rozwiązywano w środowisku, w którym się pojawiły, bez udziału osób postronnych. Próbowano w ten sposób podkreślić, że Chińczycy opowiadają się za polubownym rozwiązaniem konfliktów, unikając zaangażowania sądów⁷. Świadczy o tym chociażby powołanie w czasach Zachodniej dynastii Zhou specjalnych urzędników państwowych pełniących funkcję mediatorów, tzw. *tiáo rén* (调人). Ich podstawową powinnością było naklanianie zwaśnionych stron do porozumienia i tym samym polubownego rozstrzygnięcia sporu. Warto również pamiętać, że mediację w tamtym okresie określano mianem *tiáochù* (调处), a współcześnie odnosi się do niej słowo *tiáojiě* (调解)⁸. Różnica jednak sprowadza się do tego, że w czasach starożytnych polubowne rozwiązanie sporu, w którym uczestniczyła osoba trzecia, miało charakter obligatoryjny, obecnie zaś zazwyczaj zależy ono od woli stron⁹.

Oprócz konfucjańskiego dążenia do harmonii czynnikiem sprzyjającym do rozwinięcia się pozasądowych metod rozwiązywania sporów w Chinach jest koncepcja „twarzy”. Z tego powodu przez tysiąclecia – niezależnie od panujących władców czy regulacji prawnych – powszechna była niechęć Chińczyków do sądowego

lecz jedynie ma na celu zasygnalizowanie najważniejszych determinant sprzyjających ich rozpoznanieniu na terytorium tego państwa.

⁵ G. Kaufmann-Kohler, Fan Kun, *Integrating Mediation into Arbitration: Why It Works in China*, „Journal of International Arbitration” 2008, vol. 25(4), s. 480.

⁶ Zob. A. Kość, *Relacja tradycyjnego prawa chińskiego do etyki konfucjańskiej* [w:] *Prawoznawstwo a praktyka stosowania prawa*, red. Z. Tobor, I. Bogucka, Katowice 2002, s. 226, 227.

⁷ R. Tokarczyk, *Komparatystyka prawnicza*, Warszawa 2008, s. 140.

⁸ Na temat instytucji mediacji w ChRL zob. szerzej: J. Grzybek, *Alternatywne metody rozwiązywania sporów w przekładzie chińsko-polskim i polsko-chińskim. Studium badawcze terminologii z zakresu arbitrażu*, Poznań 2013, s. 106 i nn.; por. A. Skóra, *Instytucja mediacji w Chińskiej Republice Ludowej i Republice Chińskiej (Tajwanie)*, „Studia Prawa Publicznego” 2018, nr 4, s. 47–64; J. Nowak-Michalska, *Mediation in Different Areas of Chinese Legal Reality – Parametrisation of Selected Terminology*, „Studies in Logic, Grammar and Rhetoric” 2016, vol. 45, s. 175–186.

⁹ J. Grzybek, *Kulturowe uwarunkowania mediacji w Chinach* [w:] *Spoleczeństwo i prawo w państwach azjatyckich*, red. J. Marszałek-Kawa, M. Bidziński, Toruń 2016, s. 88.

rozstrzygnięcia sporu. Wynikała ona z przekonania, że skierowanie sprawy na drogę postępowania sądowego przyczynia się do „utruty twarzy” przez jedną ze stron¹⁰.

W końcu należy odnieść się do specyfiki samego społeczeństwa chińskiego. Najważniejszą rolę odgrywały grupy, a nie poszczególne jednostki. To rodzina była odpowiedzialna za wpojenie kolejnym pokoleniom wartości konfucjańskich, a także rozstrzygnięcie ewentualnych sporów. Analogiczne rozwiązanie zostało przyjęte w gildiach, na których tradycyjnie spoczywał obowiązek pogodzenia zwaśnionych stron, by uniknąć w ten sposób zaangażowania urzędników państwowych. Wszystkie te czynniki przyczyniły się do tego, że pozasądowe metody rozwiązywania sporów rozwinęły się w Chinach w tak dużym stopniu¹¹. Wraz z rozwojem prawa chińskiego pojawiły się również inne formy, wśród których istotną rolę odgrywa arbitraż.

Rozwój arbitrażu w Chinach w latach 1949–1994

W Chinach kontynentalnych (大陆地区, *Dàlù dìqū*) pierwsze regulacje odnoszące się do problematyki arbitrażu z czynnikiem zagranicznym, a tym samym stanowiące podwaliny prawne jego funkcjonowania, pojawiły się w latach 50. XX wieku. Były to decyzja Rady Państwowej z dnia 6 maja 1954 r. o ustanowieniu Komisji Arbitrażowej ds. Handlu Zagranicznego, a także decyzja z dnia 21 listopada 1958 r. o powołaniu Komisji Arbitrażowej ds. Morskich (海事仲裁委员会, *Hǎishì zhòngcái wěiyuánhui*)¹². Obie te instytucje działały w ramach Chińskiej Komisji ds. Promocji Handlu Międzynarodowego (中国国际贸易促进委员会, *Zhōngguó guójì mào yì cù jìn wěiyuánhui*)¹³, pełniącej funkcję organizacji quasi-rządowej, która w znacznym stopniu przyczyniła się do zawarcia kontraktów handlowych pomiędzy Chinami a państwami zachodnimi. Do zadań Komisji Arbitrażowej ds. Handlu Zagranicznego należało rozpoznawanie sporów pomiędzy chińskimi a zagranicznymi przedsiębiorcami. Należy przy tym pamiętać, że pod względem organizacyjnym, to znaczy w zakresie struktury, funkcji, podstawowych zasad działania, wydawania wyroków arbitrażowych, wszelkie reguły dyktowała Rada Państwowa. To ona decydowała oraz wskazywała kierunek rozwoju Komisji. Co ciekawe, mimo że sama instytucja

¹⁰ *Ibidem*, s. 93.

¹¹ G. Kaufmann-Kohler, Fan Kun, *Integrating Mediation...*, s. 482.

¹² Zob. 《中华人民共和国国务院关于在中国国际贸易促进委员会设立海事仲裁委员会的决定》(1958年11月21日) [„Zhōnghuá Rénmín Gònghéguó Guówùyuàn guānyú zài Zhōngguó guójì mào yì cù jìn wěiyuánhui shè lì hǎishì zhòngcái wěiyuánhui de juédìng” (1958 nián 11 yuè 21 rì)].

¹³ Zob. 《关于在中国国际贸易促进委员会内设立对外贸易仲裁委员会的决定》(中央人民政府政务院1954年5月6日) [„Guānyú zài Zhōngguó guójì mào yì cù jìn wěiyuánhui nèi shè lì duì wài mào yì zhòngcái wěiyuánhui de juédìng” (Zhōngyāng Rénmín zhèngfǔ zhèngwùyuàn 1954 nián 5 yuè 6 rì)].

miała quasi-rządowy charakter, uchwalono specjalne przepisy przejściowe dotyczące przeprowadzanych przez nią postępowań arbitrażowych. W praktyce miała ona jednak marginalne znaczenie. W ciągu 10 lat swojej działalności rozpoznała zaledwie 27 spraw, które nie dotyczyły zbyt skomplikowanej materii. Należy bowiem pamiętać, że w okresie jej działalności nie były popularne w takim stopniu jak dziś sprawy z zakresu inwestycji międzynarodowych czy finansowania projektów. To wszystko spowodowało, że jej aktywność sprowadzała się raczej do pełnienia funkcji mediatora w postępowaniach niż „poważnego” arbitra. W czasach rewolucji kulturalnej wprawdzie formalnie nadal istniała, jednak w znacznym stopniu ograniczono jej rolę¹⁴.

Należy jednocześnie podkreślić, że przepisy dotyczące arbitrażu znajdowały się również w licznych ustawach szczególnych, takich jak chociażby prawo umów handlowych, prawo umów technologicznych, prawo autorskie czy kodeks postępowania cywilnego. Jak podkreślają chińscy badacze, istniały dwa podstawowe problemy związane z arbitrażem – zbyt duża liczba instytucji arbitrażowych działających w Chinach oraz brak harmonizacji obowiązujących przepisów prawnych. Ten ostatni przejawiał się nie tylko w zakresie procedury arbitrażowej, lecz także właściwości instytucji arbitrażowych. Osobną kwestię stanowiło natomiast obowiązywanie wspomnianych przepisów wbrew systemowi socjalistycznej gospodarki rynkowej. Świadczy o tym chociażby to, że przed uchwaleniem ustawy – Prawo arbitrażowe w 1994 r., do przeprowadzenia arbitrażu krajowego nie było wymagane zawarcie umowy o arbitraż. Powszechnie przyjęto zasadę, zgodnie z którą krajowa instytucja arbitrażowa mogła uznać siebie za właściwą do rozpoznania sprawy w oparciu o właściwość miejscową. Oprócz tego wydany wyrok arbitrażowy nie miał charakteru ostatecznego, istniała bowiem możliwość odwołania się do chińskiego sądu ludowego. Mając na uwadze powyższe determinanty, należy uznać wspomnianą formę za arbitraż administracyjny, który co do istoty naruszał jego autonomiczny charakter, jak również dobrowolność prowadzenia samego postępowania¹⁵.

Kolejnym etapem rozwoju arbitrażu było wydanie 2 grudnia 1986 r. przez Stały Komitet Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych decyzji o akcesji ChRL do konwencji nowojorskiej. Chiny przystąpiły do wspomnianej konwencji dnia 22 stycznia 1987 r., zaś weszła ona w życie w stosunku do ChRL dnia 22 kwietnia 1987 r. Należy przy tym podkreślić, że Chiny zgłosiły dwa zastrzeżenia – pierwsze dotyczyło zasady wzajemności, drugie zaś stosunków handlowych. Przez zastrzeżenie wzajemności należy rozumieć stosowanie postanowień

¹⁴ *Arbitration in China: A Practical Guide*, eds. J.A. Cohen, P. Malanczuk, Hong Kong – Singapore – Malaysia 2004, s. 5, 6.

¹⁵ 《国际商事仲裁》刘晓红、袁发强主编，北京2015年 [*Guójì shāngshì zhòngcái*, Liú Xiǎohóng, Yuán Fāqiáng zhǔbiān, Běijīng 2015], s. 49, 50.

konwencji wyłącznie do wykonywania i uznawania wyroków arbitrażowych, które zostały wydane w państwach będących jej stronami¹⁶. Dokonując zaś zastrzeżenia handlowego, Chiny zobowiązały się do uznawania i wykonywania wyroków arbitrażowych, które zostały wydane w sporach dotyczących stosunków handlowych (zarówno umownych, jak i pozaumownych)¹⁷. Należy pamiętać, że chodzi o stosunki handlowe w myśl prawa chińskiego. Kwestia ta została doprecyzowana w wydanym przez Najwyższy Sąd Ludowy ChRL zawiadomieniu dotyczącym implementacji konwencji nowojorskiej. W myśl tego zawiadomienia konwencję stosuje się wyłącznie do praw i obowiązków o charakterze gospodarczym, które wynikają bezpośrednio z umów bądź innych odpowiednich przepisów (m.in. dotyczących sprzedaży, najmu, *joint venture*, transferu technologii, umowy ubezpieczenia, kredytów finansowych, umowy agencyjnej, odpowiedzialności za produkt niebezpieczny, zanieczyszczenia środowiska, wypadków morskich)¹⁸.

Podsumowując, zanim w Chinach w 1994 r. została uchwalona ustawa – Prawo arbitrażowe, przepisy dotyczące samego arbitrażu były zawarte w 14 ustawach, 80 przepisach administracyjnych i prawie 200 aktach prawa miejscowego. Władze chińskie zdały sobie sprawę, że aby przyciągnąć przedsiębiorców zagranicznych i zintensyfikować z nimi relacje gospodarcze, niezbędne jest uchwalenie ustawy, która w sposób możliwie jak najbardziej kompleksowy regulowałaby kwestie związane z arbitrażem¹⁹.

Ustawa – Prawo arbitrażowe z 1994 r.

Przełom w zakresie funkcjonowania arbitrażu nastąpił w Chinach wraz z uchwaleniem 31 sierpnia 1994 r. ustawy – Prawo arbitrażowe (przepisy weszły w życie z dniem 1 września 1995 r.²⁰). Wprawdzie jest to milowy krok w rozwoju arbitrażu w Chinach, niemniej nadal przepisy dotyczące arbitrażu znajdują się również w innych aktach prawodawczych, jak chociażby w kodeksie postępowania cywilnego z 1991 r. (nowelizowanym w 2007 r.) czy prawie umów z 1999 r. Oprócz

¹⁶ 最高人民法院关于执行我国加入的《承认及执行外国仲裁裁决公约》的通知 (1987年4月10日法(经)发 1987 5号) [Zuìgāo Rénmín Fǎyuàn guānyú zhíxíng wǒguó jiārù de „Chéngrèn jí zhíxíng wàiguó zhòngcái cáijué gōngyuē” de tōngzhī (1987 nián 4 yuè 10 rì fǎ (jīng) fā 1987 5 hào)], art. 1, <http://cietac.org/index.php?m=Article&a=show&id=203> (dostęp: 7.04.2018).

¹⁷ Fan Kun, *Arbitration in China: A Legal and Cultural Analysis*, Oxford – Portland 2013, s. 14.

¹⁸ Zuìgāo Rénmín Fǎyuàn guānyú..., art. 2.

¹⁹ *Guójì shāngshì...*, s. 50.

²⁰ Przepisy ustawy – Prawo arbitrażowe ChRL były nowelizowane dwukrotnie, odpowiednio w 2009 i 2017 r. Zob. 中华人民共和国仲裁法 (2017年修订) [Zhōnghuá Rénmín Gònghéguó zhòngcái fǎ].

tego istotną rolę odgrywają także interpretacje sądowe wydawane przez Najwyższy Sąd Ludowy²¹.

Ustawa – Prawo arbitrażowe ChRL stanowi kompilację i w większości odzwierciedlenie zasad obowiązujących we współczesnym prawie arbitrażowym. Definiuje m.in. pojęcie zdatości arbitrażowej, czyli zakresu spraw, które mogą zostać podane pod rozstrzygnięcie sądu arbitrażowego. Mowa w tym przypadku o wszelkich sporach umownych oraz innych sporach dotyczących praw i interesów majątkowych wynikłych pomiędzy obywatelami, osobami prawnymi i innymi jednostkami, o ile podmioty te mają względem siebie równy status²². Ustawodawca chiński wprost wskazał również zakres spraw, które są wyłączone spod kognicji sądów arbitrażowych, a mianowicie spory dotyczące małżeństwa, adopcji, opieki, alimentacji²³ i spraw spadkowych, a także wszelkie spory administracyjne, które zgodnie z prawem podlegają rozpoznaniu przez organy administracyjne²⁴. Przelomowym osiągnięciem jest również formalne potwierdzenie zasady dobrowolności (双方自愿, *shuāngfāng zìyuàn*)²⁵ zawarcia przez strony umowy o arbitraż. Chiński ustawodawca wskazał jednocześnie skutki prawne wynikające z braku takiej umowy – jeśli jedna ze stron zwróci się do komisji arbitrażowej o przeprowadzenie postępowania arbitrażowego, odmawia ona wszczęcia postępowania. Jeśli natomiast jedna ze stron wniesie sprawę do sądu ludowego – pomimo zawartej między stronami umowy o arbitraż – sąd oddała sprawę, chyba że umowa o arbitraż jest nieważna²⁶.

Innymi słowy, wraz z uchwaleniem przez Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych ustawy arbitrażowej prawo chińskie zostało dostosowane do standardów międzynarodowych. Powszechna stała się zatem zasada poszanowania

²¹ *Guóji shāngshì...*, s. 50.

²² Zob. art. 2 ustawy – Prawo arbitrażowe ChRL: 平等主体的公民、法人和其他组织之间发生的合同纠纷和其他财产权益纠纷, 可以仲裁 [Píngděng zhǔtǐ de gōngmín, fǎrén hé qítā zǔzhǐ zhī jiān fǎshēng de hétóng jiūfēn hé qítā cáichǎn quánì jiūfēn, kěyǐ zhòngcái].

²³ Zob. szerzej na temat stosunków małżeńskich i rodzinnych w Chinach: M. Łagiewska, J.M. Łukasiewicz, *Chińskie prawo rodzinne. Zagadnienia wybrane*, Toruń 2020.

²⁴ Zob. art. 3 ustawy – Prawo arbitrażowe ChRL: 下列纠纷不能仲裁: (一) 婚姻、收养、监护、扶养、继承纠纷; (二) 依法应当由行政机关处理的行政争议 [Xiàliè jiūfēn bùnéng zhòngcái: (yī) hūnyīn, shōuyǎng, jiānhù, fúyǎng, jìchéng jiūfēn; (èr) yīfǎ yīngdāng yóu xíngzhèng jīguān chǔlǐ de xíngzhèng zhēngyì].

²⁵ Zob. art. 4 ustawy – Prawo arbitrażowe ChRL: 当事人采用仲裁方式解决纠纷, 应当双方自愿, 达成仲裁协议。没有仲裁协议, 一方申请仲裁的, 仲裁委员会不予受理 [Dāngshìrén cǎiyòng zhòngcái fāngshì jiějué jiūfēn, yīngdāng shuāngfāng zìyuàn, dáchéng zhòngcái xiéyì. Méiyǒu zhòngcái xiéyì, yīfāng shēnqǐng zhòngcái de, zhòngcái wěiyuánhui bù yǔ shòulǐ].

²⁶ Zob. art. 5 ustawy – Prawo arbitrażowe ChRL: 当事人达成仲裁协议, 一方向人民法院起诉的, 人民法院不予受理, 但仲裁协议无效的除外 [Dāngshìrén dáchéng zhòngcái xiéyì, yī fāngxiàng rénmín fǎyuàn qǐsù de, rénmín fǎyuàn bù yǔ shòulǐ, dàn zhòngcái xiéyì wúxiào de chúwài].

autonomii woli stron (当事人意思自治, *dāngshìrén yìsì zìzhì*), przez którą należy rozumieć możliwość poddania wynikłego pomiędzy stronami sporu pod rozstrzygnięcie instytucji arbitrażowej w oparciu o wolę stron oraz osiągnięte pomiędzy nimi porozumienie arbitrażowe. Stronom przysługuje przy tym prawo wyboru zarówno instytucji arbitrażowej, jak i samych arbitrów. Istotna zmiana dotyczyła też wyłączenia jurysdykcji sądu ludowego, o ile istniała ważna umowa o arbitraż zawarta pomiędzy stronami (或裁或审, *huò cái huò shěn*). Kolejną cechą było przyjęcie zasady niezależności arbitrażu względem nie tylko organów administracyjnych, lecz również innych instytucji arbitrażowych, organizacji społecznych i jednostek (独立仲裁, *dúlì zhòngcái*)²⁷. Ostatnia zmiana dotyczyła natomiast uznania wydanych przez instytucje arbitrażowe wyroków za ostateczne (一裁终局, *yī cái zhōngjú*)²⁸. Innymi słowy, odstąpiono od dotychczasowej praktyki umożliwiającej wniesienie apelacji od wyroku arbitrażowego do sądu ludowego (一裁两审, *yī cái liǎng shěn*). Wyłączona została zatem możliwość przyjęcia przez sąd ludowy bądź instytucję arbitrażową sprawy do rozpoznania, o ile wcześniej został już wydany wyrok arbitrażowy²⁹.

Mając na uwadze powyższe rozważania, należy pozytywnie ocenić zmiany, które zostały wdrożone wraz z uchwaleniem ustawy arbitrażowej w Chinach. Przyczyniły się one do wzrostu transparentności całego systemu oraz umocnienia pozycji arbitrażu jako metody rozwiązywania sporów w Państwie Środka. Istotny wzrost znaczenia arbitrażu można zaobserwować wraz z przystąpieniem Chińskiej Republiki Ludowej do Światowej Organizacji Handlu w 2001 r.³⁰ Staje się on coraz bardziej popularny w Chinach, zwłaszcza w kontekście sporów dotyczących transakcji *cross-border*³¹.

Warto również dodać, że często stosowany jest tam Med-Arb, czyli połączenie mediacji z arbitrażem³². Reguluje to art. 51 ustawy – Prawo arbitrażowe ChRL,

²⁷ Zob. art. 8 ustawy – Prawo arbitrażowe ChRL: 仲裁依法独立进行, 不受行政机关、社会团体和个人的干涉 [Zhòngcái yīfǎ dúlì jìnxíng, bù shòu xíngzhèng jīguān, shèhuì tuántǐ hé gèrén de gānshè].

²⁸ Zob. art. 9 ustawy – Prawo arbitrażowe ChRL: 仲裁实行一裁终局的制度。裁决作出后, 当事人就同一纠纷再申请仲裁或者向人民法院起诉的, 仲裁委员会或者人民法院不予受理。裁决被人民法院依法裁定撤销或者不予执行的, 当事人就该纠纷可以根据双方重新达成的仲裁协议申请仲裁, 也可以向人民法院起诉 [Zhòngcái shíxíng yī cái zhōngjú de zhìdù. Cáijué zuòchū hòu, dāngshìrén jiù tóngyī jiūfēn zài shēnqǐng zhòngcái huòzhě xiàng rénmin fāyuàn qǐsù de, zhòngcái wěiyuánhùi huòzhě rénmin fāyuàn bù yǔ shòulǐ. Cáijué bèi rénmin fāyuàn yīfǎ cáidìng chèxiāo huòzhě bù yǔ zhíxíng de, dāngshìrén jiù gāi jiūfēn kěyǐ gēnjù shuāngfāng chóngxīn dáchéng de zhòngcái xiéyì shēnqǐng zhòngcái, yě kěyǐ xiàng rénmin fāyuàn qǐsù].

²⁹ Fan Kun, *Arbitration in China...*, s. 19–22.

³⁰ I. Balos, *Zdatność arbitrażowa sporów dotyczących patentów*, Warszawa 2017, s. 1.

³¹ Fan Kun, *Arbitration in China...*, s. 9.

³² Na temat Med-Arb w Chinach zob. szerzej: J. Koterska, *Geografia Med-Arbu, czyli jak alternatywne metody rozwiązywania sporów łączą ludzi w Państwie Środka* [w:] *Mediacje ponad podziałami*, red. M. Tabernacka, Wrocław 2013, s. 117–129; G. Weixia, *The Delicate Art of Med-Arb and Its Future*

zgodnie z którym sąd arbitrażowy może przed wydaniem wyroku przeprowadzić mediację. Jeśli strony dobrowolnie zgadzają się na przeprowadzenie mediacji, to sąd arbitrażowy powinien przychylić się do takiego wniosku. Jeśli natomiast nie zostanie w ten sposób osiągnięty konsensus, wówczas powinien wydać wyrok arbitrażowy. Gdy obie strony dojdą jednak do porozumienia w drodze mediacji, wówczas sąd arbitrażowy jest zobowiązany do spisania zawartej między stronami ugody mediacyjnej bądź włączenia jej skutków do treści wyroku arbitrażowego. Zawarta w ten sposób ugoda mediacyjna wywołuje taki sam skutek prawny jak wyrok sądu arbitrażowego³³. Przepis ten potwierdza, że Chińczycy nie tylko w starożytności, lecz również współcześnie starają się w możliwie jak największym stopniu unikać rozgłosu i dążą do polubownego rozwiązania sporu. Należy przy tym zauważyć, że przepis ten nie jest martwy – postępowania Med-Arb nie należą w Chinach do rzadkości, co znaczy, że istnieje potrzeba łączenia w pracy roli mediatora z arbitrem³⁴.

Umowa o arbitraż w prawie chińskim

Rozdział III ustawy – Prawo arbitrażowe ChRL zawiera szczegółowe regulacje dotyczące umowy o arbitraż, która jest rozumiana zarówno jako zawarta w umowie klauzula arbitrażowa, jak i inna pisemna umowa potwierdzająca wolę stron do rozstrzygnięcia sporu w drodze arbitrażu, która została zawarta przed powstaniem sporu bądź po nim. Jednocześnie w myśl ustawy umowa o arbitraż powinna wprost wyrażać wolę stron do poddania sporu pod rozstrzygnięcie w drodze arbitrażu, wskazywać sprawy podlegające rozpoznaniu w ramach arbitrażu (przedmiot sporu), a także wybraną komisję arbitrażową³⁵. Innymi słowy, w Chinach – zgodnie

Institutionalisation in China, „UCLA Pacific Basin Law Journal” 2014, vol. 31(2), s. 97–126; S.F. Ali, *The Legal Framework for Med-Arb Developments in China: Recent Cases, Institutional Rules and Opportunities*, „Dispute Resolution International” 2016, vol. 10, no. 2, s. 119–132.

³³ Zob. art. 51 ustawy – Prawo arbitrażowe ChRL: 仲裁庭在作出裁决前, 可以先行调解。当事人自愿调解的, 仲裁庭应当调解。调解不成的, 应当及时作出裁决。调解达成协议的, 仲裁庭应当制作调解书或者根据协议的结果制作裁决书。调解书与裁决书具有同等法律效力 [Zhòngcái tíng zài zuòchū cáijué qián, kěyǐ xiānxíng tiáojiě. Dāngshìrén zìyuàn tiáojiě de, zhòngcái tíng yīngdāng tiáojiě. Tiáojiě bùchéng de, yīngdāng jíshí zuòchū cáijué. Tiáojiě dáchéng xiéyì de, zhòngcái tíng yīngdāng zhìzuò tiáojiě shū huòzhě gēnjù xiéyì de jiéguǒ zhìzuò cáijué shū. Tiáojiě shū yǔ cáijué shū jùyǒu tóngděng fǎlǚ xiàoli].

³⁴ Wnioski opierają się na osobistych obserwacjach autorki, które poczyniła podczas stażu w Szanghajskiej Komisji Międzynarodowego Arbitrażu Gospodarczego i Handlowego – Shanghai International Economic and Trade Arbitration Commission (Shanghai International Arbitration Center – SHIAC).

³⁵ Zob. art. 16 ustawy – Prawo arbitrażowe ChRL: 仲裁协议包括合同中订立的仲裁条款和以其他书面方式在纠纷发生前或者纠纷发生后达成的请求仲裁的协议。仲裁协议应当具有下列内容: (一) 请求仲裁的意思表示; (二) 仲裁事项; (三) 选定的仲裁

z obowiązującymi przepisami – dopuszczalny jest arbitraż instytucjonalny. Co do zasady nie jest dozwolony arbitraż *ad hoc*, choć istnieją pewne wyjątki, jak np. możliwość przeprowadzenia arbitrażu *ad hoc* w nowo powstałych pilotażowych strefach wolnego handlu. W wydanej 9 stycznia 2017 r. opinii Najwyższy Sąd Ludowy potwierdził możliwość przeprowadzenia arbitrażu *ad hoc*, o ile oba przedsiębiorstwa zostały zarejestrowane w ramach pilotażowej strefy wolnego handlu na obszarze Chin kontynentalnych³⁶. Świadczy to niewątpliwie o rozluźnieniu przepisów, lecz jedynie w określonym zakresie – w tym przypadku wyłącznie w ramach pilotażowych stref wolnego handlu.

Chiński ustawodawca wprost wskazał również okoliczności, które skutkują nieważnością umowy o arbitraż. Sytuacja taka występuje, gdy: 1) uzgodniony przez strony zakres spraw podlegających rozpoznaniu w drodze arbitrażu wykracza poza tzw. zdolność arbitrażową sporu przewidzianą prawem, czyli inaczej mówiąc strony w treści zawartego porozumienia arbitrażowego wskazały przedmiot sporu, który nie może zostać rozstrzygnięty – zgodnie z prawem chińskim – w ramach arbitrażu; 2) umowa o arbitraż została zawarta przez stronę, która nie ma zdolności do czynności prawnych bądź stronę o ograniczonej zdolności do czynności prawnych; 3) jedna strona w drodze przymusu zmusiła drugą stronę do zawarcia umowy o arbitraż³⁷.

Jeżeli natomiast umowa o arbitraż nie wskazuje przedmiotu sporu, który ma zostać poddany pod rozstrzygnięcie w drodze arbitrażu, lub komisji arbitrażowej, czy też określa ów przedmiot lub komisję arbitrażową niezbyt precyzyjnie, to strony mogą zawrzeć umowę uzupełniającą. Dopiero wówczas, gdy nie zostanie zawarta taka umowa, umowa o arbitraż jest nieważna³⁸.

委员会 [Zhòngcái xiéyì bāokuò hétóng zhōng dīnglǐ de zhòngcái tiáokuǎn hé yǐ qítā shūmiàn fāngshì zài jiūfēn fāshēng qián huòzhě jiūfēn fāshēng hòu dáchéng de qǐngqiú zhòngcái de xiéyì. Zhòngcái xiéyì yīngdāng jùyǒu xiàliè nèiróng: (yī) qǐngqiú zhòngcái de yìsī biǎoshì; (èr) zhòngcái shìxiàng; (sān) xuǎn dīng de zhòngcái wěiyuánhui].

³⁶ Zob. 最高人民法院关于为自由贸易试验区建设提供司法保障的意见 [Zuìgāo Rénmín Fǎyuàn guānyú wèi zìyóu mào yì shìyàn qū jiànshè tígōng sīfǎ bǎozhàng de yìjiàn]; por. Shanghai International Arbitration Center, *Shanghai International Arbitration Court of Arbitration: Take-Off in Aviation Arbitration*, „The Asia-Pacific Arbitration Review” 2019, s. 40.

³⁷ Zob. art. 17 ustawy – Prawo arbitrażowe ChRL: 有下列情形之一的，仲裁协议无效：（一）约定的仲裁事项超出法律规定的仲裁范围的；（二）无民事行为能力人或者限制民事行为能力人订立的仲裁协议；（三）一方采取胁迫手段，迫使对方订立仲裁协议的 [Yǒu xiàliè qíngxíng zhī yī de, zhòngcái xiéyì wúxiào: (yī) yuēdìng de zhòngcái shìxiàng chāochū fǎlǜ guīdìng de zhòngcái fānwéi de; (èr) wú mínshì xíngwéi nénglì rén huòzhě xiànzhì mínshì xíngwéi nénglì rén dīnglǐ de zhòngcái xiéyì; (sān) yīfāng cǎiqǔ xiépò shǒuduàn, pòshǐ duìfāng dīnglǐ zhòngcái xiéyì de].

³⁸ Zob. art. 18 ustawy – Prawo arbitrażowe ChRL: 仲裁协议对仲裁事项或者仲裁委员会没有约定或者约定不明确的，当事人可以补充协议；达不成补充协议的，仲裁协议无效 [Zhòngcái xiéyì duì zhòngcái shìxiàng huòzhě zhòngcái wěiyuánhui méiyǒu yuēdìng

Warto również podkreślić, że prawo chińskie potwierdziło autonomiczny charakter klauzuli arbitrażowej (ang. *autonomy, separability, severability of the arbitration clause*), która wyraża się w tym, że umowa o arbitraż istnieje niezależnie od umowy głównej. Innymi słowy, zmiana treści, rozwiązanie czy nieważność umowy głównej nie wpływa na ważność umowy o arbitraż. Należy dodać, że sąd arbitrażowy ma prawo potwierdzić ważność umowy głównej³⁹.

W końcu, jeżeli strony nie zgadzają się co do ważności zawartej umowy o arbitraż, przysługuje im prawo zwrócenia się do komisji arbitrażowej bądź sądu ludowego z żądaniem wydania decyzji w tej kwestii. W przypadku gdy jedna ze stron zwróci się z takim żądaniem do komisji arbitrażowej, druga zaś do sądu ludowego, o ważności takiej umowy orzeka sąd. Co godne uwagi, zastrzeżenie dotyczące ważności umowy o arbitraż powinno zostać zgłoszone przez strony przed pierwszą rozprawą⁴⁰.

Podsumowanie

Chiny dynamicznie się zmieniają, dostosowując swoje prawo do nowej rzeczywistości. Pomimo tego nadal widoczne jest silne przywiązanie do tradycji i wartości konfucjańskich, które nie tylko postulowały zapewnienie harmonii społecznej, lecz również opowiadały się za polubownym rozwiązywaniem sporów, unikając w ten sposób rozgłosu i „utruty twarzy”. Współcześnie obserwujemy przenikanie się tradycji z nowoczesnością, o czym świadczy chociażby wypracowana w Chinach formuła Med-Arb (połączenia mediacji z arbitrażem). Oprócz tego – zgodnie z prawem chińskim – możliwe jest przeprowadzenie arbitrażu instytucjonalnego. Z kolei arbitraż *ad hoc* dozwolony jest np. w pilotażowych strefach wolnego handlu. Przykłady te potwierdzają, że choć Chiny wzorują się na rozwiązaniach międzynarodowych, m.in. ustawie modelowej UNCITRAL, to zachowują swoje

huòzhě yuēdìng bù míngquè de, dāngshìrén kěyǐ bǔchōng xiéyì; dá bùchéng bǔchōng xiéyì de, zhòngcái xiéyì wúxiào].

³⁹ Zob. art. 19 ustawy – Prawo arbitrażowe ChRL: 仲裁协议独立存在, 合同的变更、解除、终止或者无效, 不影响仲裁协议的效力。仲裁庭有权确认合同的效力 [Zhòngcái xiéyì dúlì cúnzài, hétóng de biàngēng, jiěchú, zhōngzhǐ huòzhě wúxiào, bù yǐngxiǎng zhòngcái xiéyì de xiàoli. Zhòngcái tíng yǒu quán quèrèn hétóng de xiàoli].

⁴⁰ Zob. art. 20 ustawy – Prawo arbitrażowe ChRL: 当事人对仲裁协议的效力有异议的, 可以请求仲裁委员会作出决定或者请求人民法院作出裁定。一方请求仲裁委员会作出决定, 另一方请求人民法院作出裁定的, 由人民法院裁定。当事人对仲裁协议的效力有异议, 应当在仲裁庭首次开庭前提出 [Dāngshìrén duì zhòngcái xiéyì de xiàoli yǒu yìyì de, kěyǐ qǐngqiú zhòngcái wěiyuánhùi zuòchū juédìng huòzhě qǐngqiú rénmin fǎyuàn zuòchū cáidìng. Yīfāng qǐngqiú zhòngcái wěiyuánhùi zuòchū juédìng, lìng yīfāng qǐngqiú rénmin fǎyuàn zuòchū cáidìng de, yóu rénmin fǎyuàn cáidìng. Dāngshìrén duì zhòngcái xiéyì de xiàoli yǒu yìyì, yīngdāng zài zhòngcái tíng shǒucì kāitíng qián tíchū].

odrębności. To wszystko sprawia, że mamy tu do czynienia z arbitrażem o chińskiej specyfice. Warto również pamiętać, że widoczne jest w ChRL proarbitrażowe nastawienie – tworzone są wyspecjalizowane sądy arbitrażowe, jak chociażby powołany w Szanghaju w czerwcu 2014 r. pierwszy na świecie Międzynarodowy Sąd Arbitrażowy ds. Lotniczych (上海国际航空仲裁院, *Shànghǎi guójì hángkōng zhòngcái yuàn*). Jest on wynikiem współpracy zawiązanej pomiędzy China Air Transport Association (CATA), International Air Transport Association (IATA) i Shanghai International Arbitration Center (SHIAC), a z założenia ma być właściwy do rozpoznawania spraw z zakresu stosunków cywilnych i handlowych, które dotyczą przemysłu lotniczego⁴¹.

SUMMARY

ARBITRATION IN CHINA: INTRODUCTORY REMARKS

Along with the development of the „Belt and Road” Initiative, there is much more economic relations between Polish and Chinese entrepreneurs. Therefore, the disputes can arise in the future. Taking this into consideration, it is worth to protect interests of both parties and conclude an arbitration agreement. The aim of this article is thus to introduce the binding provisions concerning arbitration in China and to prove that despite China’s accession to the New York Convention and taking into account the UNCITRAL Model Law, there is still arbitration with Chinese characteristics. The article focuses primarily on the social and cultural background in China and indicates the development of the alternative dispute resolution. It describes further the historical aspects of the arbitration in China (from 1949 to 1994), when the Arbitration Law of the People’s Republic of China was adopted. Finally, it presents the features of this legal act and the elements of the arbitration agreement under Chinese law.

⁴¹ Zob. szerzej na temat Międzynarodowego Sądu ds. Lotniczych: <http://www.shiac.org/Aviation/index.aspx> (dostęp: 15.05.2020).